

willing operations of analysis, evaluation, prediction, choice, decision making, subordination and execution, order and control and etc. In military teams, such conditions create particular social and psychological microclimate that greatly influences consciousness, feelings, and life priorities of a person and creates a certain behavior style and person's activity. Management activity is always collective. At the same time it provides cooperation with a military team both vertically and horizontally.

It is also defined that a way of decision making, function distribution in solving military and professional tasks, forms of control, evaluation, distribution (attribution) of responsibility are the main parameters of management activity of operational and tactical level officers.

Key words: management activity, psychological analysis, job description, officer-manager.

Received August 16, 2014

Revised September 22, 2014

Accepted October 26, 2014

УДК 376-056. 36 (075.8)

А.В. Сімко

7kort@ukr.net

Особливості проведення фізичної реабілітації з дітьми, які мають порушення в інтелектуальній сфері

Simko A.V. Characteristics of physical rehabilitation of children with mental disorders / A.V. Simko// Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufriieva. – Issue 26. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2014. – P. 493-502.

А.В. Сімко. Особливості проведення фізичної реабілітації з дітьми, які мають порушення в інтелектуальній сфері. У статті розглянуто особливості проведення реабілітаційних заходів засобами фізичних вправ. З'ясовано, що діти-олігофрени, маючи певні ушкодження нервової системи, реалізують рухову функцію у специфічних умовах. Отже, такі діти потребують спеціально організованого педагогічного впливу на розвиток фізичних якостей, психомоторики, його психологічного супроводу, вибору психолого-педагогічних технологій корекції, що має відобразитися в системі корекційних завдань.

Проаналізовано, що правильно організована і здійснена фізична реабілітація – найважливіший фактор формування здорового способу життя, укріплення і відновлення здоров'я будь-якої людини незалежно від її віку. На нашу думку, це твердження особливо важливе для дітей, які мають порушення інтелектуальної сфери. Для них процеси розвитку – це ще і пошук шляхів компенсації вад, а вплив рухової активності, яка за змістом та інтенсивністю відповідає даній категорії дітей, є тим засобом, що допомагає їх віднайти.

Результати досліджень про співвідношення психічного та рухового розвитку вказують на те, що засобами фізичної реабілітації можна позитивно впливати на психічний розвиток дитини.

Зроблено висновок, що до основних завдань фізичної реабілітації відноситься: зміцнення здоров'я і загартовування організму, правильний фізичний розвиток і вдосконалення фізичних здібностей, формування рухових умінь і навичок, ознайомлення з основами особистої гігієни, формування головних вольових і моральних якостей.

Ключові слова: психомоторика, психічний розвиток, фізична реабілітація, фізичний розвиток, корекція, фізичні вправи, діти з обмеженими інтелектуальними можливостями.

А.В. Симко. Особенности проведения физической реабилитации с детьми, имеющими нарушения в интеллектуальной сфере. В статье рассмотрены особенности проведения реабилитационных мероприятий средствами физических упражнений. Выяснено, что дети-олигофрены, имея определенные повреждения нервной системы, реализуют двигательную функцию в специфических условиях. Такие дети нуждаются в специально организованном педагогическом воздействии на развитие физических качеств, психомоторики, его психологическом сопровождении, выборе психолого-педагогических технологий коррекции, которое должно отразиться в системе коррекционных задач.

Проанализировано, что правильно организованная и осуществлённая физическая реабилитация – важнейший фактор формирования здорового образа жизни, укрепления и восстановления здоровья любого человека, независимо от его возраст. Мы считаем, что это утверждение особенно важно для детей, которые имеют нарушения интеллектуальной сферы. Для них процессы развития – это ещё и поиск путей компенсации недостатков, а влияние двигательной активности, которая по содержанию и интенсивности соответствует данной категории детей, является тем средством которое помогает их найти.

Результаты исследований соотношения психического и двигательного развития указывают на то, что средствами физической реабилитации можно положительно влиять на психическое развитие ребёнка.

Сделан вывод, что к основным задачам физической реабилитации относятся: укрепление здоровья и закаливание организма, правильное физическое развитие и совершенствование физических способностей, формирование двигательных умений и навыков, ознакомление с осно-

вами личной гигиены, формирование главных волевых и моральных качеств.

Ключевые слова: психомоторика, психическое развитие, физическая реабилитация, физическое развитие, коррекция, физические упражнения, дети с ограниченными интеллектуальными возможностями.

Постановка проблеми. У наш час в системі спеціальної корекційної освіти велика увага приділяється фізичній реабілітації та корекції рухової сфери дитини з особливостями психофізичного розвитку. Характерними ознаками вроджених або рано набутих форм стійкого органічного порушення пізнавальної діяльності, як відомо, є порушення руху.

Фізична реабілітація розумово відсталих дітей є важливою ланкою, невід'ємною частиною всієї системи корекційно-реабілітаційної та навчально-виховної роботи. Важливою метою фізичної реабілітації дітей з обмеженими інтелектуальними можливостями є створення за допомогою корекційних вправ і спеціальних рухових режимів передумови для успішної побутової, трудової, соціальної адаптації та інтеграції в суспільство.

Застосування фізичних вправ з лікувальною метою отримало широке розповсюдження у Давній Греції. Один із засновників сучасної медицини, давньогрецький лікар і філософ Гіппократ (459-377 рр. до н. е.), в своїх творах стверджував, що для того, щоб продовжити життя, необхідні помірний спосіб життя, розумова гімнастика, свіже повітря, прогулянки, які він називав «їжа для життя».

Життєво необхідними рухами є: ходьба, біг, стрибки, лазіння, метання та інші. Ці рухи є основою для фізичного розвитку дитини, вони сприяють розширенню функціональних властивостей серцево-судинної, дихальної систем, удосконаленню діяльності центральної нервової системи, зміцненню опорно-рухового апарату та в цілому покращенню здоров'я і працездатності організму.

Для епохи Відродження (15-17 ст.) характерним є розвиток біологічних наук. Серед праць цього періоду можна виділити такі: трактат Меркуріаліса «Мистецтво гімнастики» (1556), «Трактат з ортопедії» Гофмана і «Лікувальна гімнастика, або вправи людських органів за законами фізіології, гігієни і терапії» Ж.Тіссо. Останньому належить такий вислів: «Рух як такий може замінити дію будь-яких ліків, проте всі ліки світу не замінять вплив рухів».

Аналіз досліджень і публікацій. Відомо, що характерними ознаками вроджених або рано набутих форм стійкого органічно-

го порушення пізнавальної діяльності є вади рухів: відсутність спритності, погана координація рухів, патологія відчуттів [3]. Аналіз останніх досліджень показує, що прояви моторних розладів у дітей-олігофренів настільки різнобічні і неоднозначні, що можливі парадоксальні випадки, коли одна й та ж дитина, яка не може виконати відносно прості дії, спроможна до значно складніших за своєю координацією дій [9]. Це пояснюється можливістю використання обхідних шляхів для породження нових психологічних механізмів [1].

Розробка проблеми соціальної інтеграції і реабілітації людей з важким ступенем розумової відсталості, організація їхньої взаємодії зі здоровою частиною населення належить до пріоритетних напрямів наукових досліджень. Як підкреслюють фахівці (В.І.Бондар, О.А.Дмитрієв), чим тяжчий ступінь розумової відсталості, тим сильніше виражені порушення психомоторного розвитку [2; 5]. Дитині з важким ступенем розумової відсталості необхідна своєчасна і довготривала соціальна і фізична реабілітація (О.А.Катаєва, О.А.Стребелева, Т.П.Вісковатова, Л.М.Шипіцина).

Мета роботи – охарактеризувати особливості застосування фізичної реабілітації з лікувальною, корекційною та виховною метою щодо покращення та підвищення адаптаційних можливостей і компенсаторних механізмів у дітей з вадами інтелектуального розвитку.

Виклад основного матеріалу. Лікувальна фізична культура, або як сьогодні ми звикли називати «фізична реабілітація», є самостійною психолого-медико-педагогічною дисципліною, в якій використовуються засоби фізичної культури для лікування, корекції та реабілітації дітей, інвалідів, хворих, а також для профілактики загострень і ускладнень при захворюваннях і ушкодженнях органів та систем.

Рівень підготовки реабілітолога залежить не тільки від рівня його знань і вмінь в галузі фізичного виховання, але і від його медичної грамотності. Він повинен знати особливості різних захворювань дітей, їх етіологію і патогенез, показання та протипоказання до застосування тих чи інших вправ, а також розуміти значення фізичної реабілітації в комплексному лікуванні при конкретному захворюванні.

Використання фізичних вправ з лікувальною і реабілітаційною метою потребує ретельного дозування фізичних навантажень. Але як показує досвід, застосування незначних фізичних навантажень не сприяє належному підвищенню адаптаційних

можливостей організму і розвитку компенсаторних механізмів [7].

П.Ф. Лесгафт говорив про велике значення фізичного виховання для розвитку у дітей сприйняття та мислення. Крім того, він вважав, що необхідні єдність і взаємозв'язок розумового, морального та фізичного виховання [4].

Охорона здоров'я дітей, раціональна організація їх трудового навчання й удосконалення фізичного розвитку можливі тільки при точному знанні будови і функцій їх організму, характерних для даного віку. В якості показників фізичного розвитку користуються вимірюваннями зросту, ваги, об'єму грудної клітки, визначенням життєвої ємності легенів, сили м'язів та ін. [4].

Разом з тим вирішення основних завдань фізичного виховання – зміцнення здоров'я і загартовування організму, правильний фізичний розвиток і удосконалення фізичних здібностей, формування рухових умінь і навичок, ознайомлення з основами особистої гігієни, формування головних вольових і моральних якостей – неможливе без знання вікових особливостей психічного розвитку. Це пояснюється взаємозв'язком психічного і фізичного розвитку. Фізичне виховання має безпосередній вплив на психічну сферу, а остання відбивається на фізичному розвитку та фізичній підготовленості.

Отже, розвиток морфологічних і фізіологічних особливостей організму дітей взаємопов'язаний з їх психічним розвитком, тобто з удосконаленням відображуючої, пізнавальної діяльності їх головного мозку.

Наприклад, у дітей, у яких діагностовано вроджений недорозвиток великих півкуль головного мозку, спостерігається недоумкуватість, а дітей, позбавлених кори великих півкуль головного мозку, неможливо навчити розмовляти, ходити та іншим координованим рухам. Недорозвиток і недостатня функція щитовидної залози призводять до розумової відсталості [4].

Сприятливий вплив фізіологічних змін на розумову працездатність проявляється після короткочасних дозованих фізичних вправ на заняттях з малювання, ліплення, конструювання, а також під час ігрової діяльності.

Фізичні вправи мають тонізуючу дію, стимулюють моторно-вісцеральні рефлекси, вони сприяють прискоренню процесів метаболізму в тканинах, активізації гуморальних процесів. Відповідний підбір вправ дає можливість вибірково впливати на моторно-судинні, моторно-кардіальні, моторно-пульмональні, моторно-кишково-шлункові та інші рефлекси, що дозволяє під-

вищити переважно тону́с тих систем і органів, у яких він є зниженим [6].

Фізичні вправи сприяють нормалізації кислотно-лужної рівноваги, судинного тону́су, метаболізму травмованих тканин, а також сну. Вони сприяють мобілізації захисних сил організму хворої дитини та репаративної регенерації пошкоджених тканин [6].

У спеціальних установах інколи трапляються такі випадки, що дитину, яка має будь-які вади (чи то дитячий церебральний параліч, чи то епілепсію тощо), чомусь механічно обмежують, «оберігають» від фізичних навантажень. Так відбувається тому, що фізичні вправи нібито можуть викликати загострення хвороби, а вчителі і вихователі установ бояться брати на себе відповідальність за можливі наслідки. В той час, як вчитель має тісно співпрацювати з реабілітологом.

Фізична реабілітація реалізує можливість максимально розвивати рухливість, силу, фізичну витривалість, які є передумовою життєвої активності. Рухливі ігри, танці, спортивні забави, прогулянки, фізична праця, якомога триваліше перебування на свіжому повітрі в будь-яку погоду, мандрівки на природу мають бути неодмінним елементом щоденного життя дитини [8]. Відповідно до стану здоров'я, складності хвороби і певних проблем інтелектуального та фізичного розвитку, для дітей з вадами інтелекту визначається допустимий рівень рухової активності та фізичного навантаження, добираються найбільш доцільні фізичні вправи коригуючого спрямування, які виконуються лише під керівництвом спеціаліста.

Здебільшого такі заняття проводяться не щодня, а лише 2-3 рази на тиждень, і не в змозі повністю задовольнити природну потребу дитини в рухах і забезпечити оздоровчий та розвивальний вплив фізичних вправ на організм.

Ціла низка наукових досліджень свідчить, що щоденні цілеспрямовані заняття фізичними вправами можуть сприяти усуненню певних розладів у фізичному розвитку. Проблеми постави можна виправити за рахунок використання вправ коригуючого характеру, вправ у підлізанні, пролізанні та повзанні, які розвивають гнучкість і рухливість хребта. Загальнорозвивальні вправи та основні рухи і спортивні вправи циклічного характеру – ходьба, лазіння, біг, катання на велосипеді, лижах, ковзанах та санчатах, плавання – позитивно діють на функції дихання, підвищують життєву ємність легень, максимальну легеневу вентиляцію, все це, в свою чергу, знижує можливість респіраторних захворювань.

Рухова активність дитини має певний взаємозв'язок з її фізичним розвитком. Активніші діти мають кращий фізичний розвиток, порівняно з менш активними.

Вегетативні функції організму дитини та її руховий апарат також тісно пов'язані. Рухи стимулюють різноманітні життєдіяльні процеси, надають позитивний вплив на їх формування. У свою чергу, вегетативні функції забезпечують тканини, внутрішні органи поживними речовинами та киснем.

Отже, гіподинамія, яка виникає у дітей з інтелектуальною недостатністю, може спричинити не тільки відставання у формуванні психомоторики, а й призвести до затримки розвитку їх вегетативних функцій.

Дослідження М.М. Кольцової свідчать про те, що прогрес функцій мозку дитини значною мірою визначається прогресом у розвитку рухового аналізатора. Для вдосконалення функцій вищої нервової діяльності необхідні не тільки різноманітні впливи зовнішнього середовища (екстрорецепції), а також постійний приплив тонізуючої його пропріоцептивної імпульсації, яка виникає внаслідок психомоторної діяльності.

Обмеження рухової активності, виключаючи важливі моторно-вісцеральні рефлекси, детренуючі організм, призводить до значних змін функцій та резервів внутрішніх органів.

Плануючи та організовуючи фізичну реабілітацію дітей з вадами інтелектуального розвитку при доборі фізичних вправ, ігор, розваг педагог має дотримуватися певних вимог: фізичні вправи слід обирати малого та середнього ступеня інтенсивності, фізичні вправи мають бути певного коригуючого спрямування залежно від проблеми інтелектуального і фізичного розвитку, добираються різноманітні вправи за змістом та характером виконання, для різних груп м'язів, також слід дбати про привабливість вправ та надавати їм ігрового характеру.

Висновки. Фізичні навантаження при застосуванні лікувальної фізкультури мають стати для дитини своєрідними тренуваннями, в яких навантаження і вимоги до дитячого організму мають збільшуватися поступово, по мірі підвищення її функціональних можливостей.

Основними завданнями фізичної реабілітації є: а) зміцнення здоров'я і загартовування організму; б) правильний фізичний розвиток і удосконалення фізичних здібностей; в) формування рухових умінь і навичок; г) ознайомлення з основами особистої гігієни; д) формування головних вольових і моральних якостей.

Система заходів, які використовуються у фізичній реабілітації дітей з вадами інтелектуальної сфери, має бути спрямована на відновлення або компенсацію фізичних можливостей та інтелектуальних здібностей дитини, покращення функціонального стану організму, розвиток необхідних фізичних якостей та психоемоційної стійкості.

Фізична реабілітація має безпосередній вплив на психічну сферу, а остання відбивається на фізичному розвитку та фізичній підготовленості. Це і зумовлюється взаємозв'язком фізичного і психічного розвитку.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Теоретичні засади навчання і розвитку аномальних дітей / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 4. – С. 147-145.
2. Бондар В. І. Спеціальна педагогіка : понятійний термінологічний словник / В. І. Бондар; АПН України, Інститут спеціальної педагогіки, Луган. держ. пед. університет імені Т. Шевченка. – Луганськ : Альма-матер, 2003. – 436 с.
3. Вайзман Н. П. Психомоторика детей-олигофренов / Н. П. Вайзман. – М. : Педагогика, 1976. – 104 с.
4. Гальперин С. И. Физиологические особенности детей: пособие для студентов факультетов естествознания педагогических институтов / С. И. Гальперин. – М. : Издательство «Просвещение», 1965. – 243 с.
5. Дмитриев А. А. Физическая культура в специальном образовании : учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / А. А. Дмитриев. – М. : Издательский центр Академия, 2002. – 176 с.
6. Дубровский В. И. Лечебная физическая культура (кинезотерапия) : учеб. для студ. высш. учеб. заведений / В. И. Дубровский. – 2-е изд., стер. – М. : Гуманит. изд. центр «ВЛАДОС», 2001. – 608 с.
7. Попов С. Н. Лечебная физическая культура : учебник для студ. высш. учеб. заведений / С. Н. Попов, Н. М. Валеев, Т. С. Гарасеева и др. – 3-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2006. – 416 с.
8. Реабілітаційний супровід навчання неповносправних дітей : методичний посібник / [укл. : А. Луговський, М. Сварнік, О. Падалка]. – Львів : Колесо, 2008. – 144 с.
9. Шинкарьок А. І. Психомоторно-рівнева структура активності та свободи суб'єкта / А. І. Шинкарьок. – Кам'янець-Подільський : Оіум, 2005. – 448 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Beh I. D. Teoretichni zasadi navchannja i rozvitku anomal'nih ditej / I. D. Beh // Pedagogika i psihologija. – 1995. – № 4. – S. 147-145.
2. Bondar V. I. Special'na pedagogika: ponjatijnij terminologichnij slovnik / V. I. Bondar; APN Ukraïni, Institut special'noi pedagogiki, Lugan. derzh. ped. universitet imeni T. Shevchenka. – Lugans'k : Al'ma-mater, 2003. – 436 s.
3. Vajzman N. P. Psihomotorika detej-oligofrenov / N. P. Vajzman. – M. : Pedagogika, 1976. – 104 s.
4. Gal'perin S. I. Fiziologicheskie osobennosti detej: posobie dlja studentov fakul'tetov estestvoznanija pedagogicheskikh institutov / S. I. Gal'perin. – M. : Izdatel'stvo «Prosveshhenie», 1965. – 243 s.
5. Dmitriev A. A. Fizicheskaja kul'tura v special'nom obrazovanii: uchebnoe posobie dlja stud. vyssh. ped. ucheb. zavedenij / A. A. Dmitriev. – M. : Izdatel'skij centr Akademija, 2002. – 176 s.
6. Dubrovskij V. I. Lechebnaja fizicheskaja kul'tura (kinezoterapija): ucheb. dlja stud. vyssh. ucheb. zavedenij / V. I. Dubrovskij. – 2-e izd., ster. – M. : Gumanit. izd. centr VLADOS, 2001. – 608 s.
7. Popov S. N. Lechebnaja fizicheskaja kul'tura : ucheb. dlja stud. vyssh. ucheb. zavedenij / S. N. Popov, N. M. Valeev, T. S. Garaseeva i dr. – 3-e izd., ster. – M. : Izdatel'skij centr «Akademija», 2006. – 416 s.
8. Reabilitacijnij suprovid navchannja nepovnospravnih ditej : metodichnij posibnik / [ukl. : A. Lugovs'kij, M. Svarnik, O. Padalka]. – L'viv : Koleso, 2008. – 144 s.
9. Shinkarjuk A. I. Psihomotorno-rivneva struktura aktivnosti ta svobodi sub'ekta / A. I. Shinkarjuk. – Kam'janec'-Podil's'kij : Oijum, 2005. – 448 s.

A.V. Simko. Characteristics of physical rehabilitation of children with mental disorders. The article discusses the features of rehabilitation of physical exercises. It was found that oligophrenic children with some damage in the nervous system implements motor function in specific conditions. So these children need specially organized pedagogical influence on the development of physical qualities, psychomotor, psychological support, choice of psychological and pedagogical techniques of correction that should appear in the system of corrective tasks.

It was analyzed that properly organized and implemented physical rehabilitation is a key factor in promoting healthy lifestyles, strengthen and

restore the health of any person regardless of his age. We believe this statement is especially important for children who have impaired intellectual sphere. The development processes are finding ways to compensate for defects and influence of physical activity, which in content and intensity is corresponding to a given category of children is the tool that helps to find them.

The results of studies of the relationship between mental and motor development indicate that physical rehabilitation can positively affect the mental development of children.

It is concluded that the major problems of physical rehabilitation include: health promotion and hardening of the body, proper physical development and improvement of physical abilities, the formation of motor skills, the knowledge of the basics of personal hygiene, the formation of the major volitional and moral qualities.

Key words: psychomotor, mental development, physical rehabilitation, physical development, body, exercise, children with limited intellectual abilities.

Received August 6, 2014

Revised September 15, 2014

Accepted October 11, 2014

УДК 159.943.8:159.944.4

R.T. Сімко

7kort@ukr.net

Особливості формування спроможності суб'єктів до прояву психомоторики в екстремальних умовах

Simko R.T. The peculiarities of subjects' ability formation to psychomotor manifestation under extreme conditions / R.T. Simko // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufriieva. – Issue 26. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2014. – P. 502-512.

Р.Т. Сімко. Особливості формування спроможності суб'єктів до прояву психомоторики в екстремальних умовах. У статті констатовано, що під час виконання своїх службових обов'язків суб'єктам екстремальної діяльності, зокрема співробітникам міліції, доводиться діяти в умовах, які значно впливають на стан їхнього здоров'я, життя, рівень працездатності та якість виконання поставлених завдань. У зв'язку з